

POSUDEK BAKALÁŘSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Posudek vedoucího práce

Autor práce: Kristián Šmíd

Název práce: *Syntetické médium deepfake: Ztrácející se hranice mezi realitou a fikcí*

Autor posudku: Mgr. Jakub Mlynář, Ph.D.

Návrh klasifikace práce: *velmi dobře*

Základní charakteristika práce.

Předložená BP se zaměřuje na sociologické aspekty nového média „deepfake“, umožňujícího vytvářet věrohodná realistická videa obtížně rozpoznatelná od autentických videonahrávek. Autor se zejména soustředí na otázku, jak toto nové médium promlouvá „do vnímání hranice mezi realitou a fikcí nejen v internetovém prostoru“ (s. 9). Práce je teoretická – založená předně na dílu McLuhana a Baudrillarda –, pracuje však i s několika empirickými případovými studii, jež mají ilustrovat a prohloubit relevantní témata v textu pojednaná. Autor dospívá k závěru, že deepfake se stává novým konstitutivním faktorem současné společnosti. Soudí zde, že ve vztahu k deepfakes „už ani nelze mluvit o simulaci, jak o ní hovořil Baudrillard“, jelikož tato nová technologie „s žádnou realitou nepracuje“ (s. 39) – „hranice mezi realitou a fikcí zcela zmizela, stroje věrně generují zcela novou lidskost“ (s. 38). K deepfakes autor přistupuje sociálně kriticky, což dokládá i jeho využití propaganda modelu Hermana a Chomského, jenž má rozkrýt, jak masová média ovlivňují naše vnímání skutečnosti.

KONCEPČNÍ STRÁNKA PRÁCE

Má práce jasně formulovaný záměr, cíl, výzkumnou otázku a odpovídají jim závěry?

Záměr a cíl práce jsou explicitně zformulovány v úvodu BP. Kromě představení média deepfake samotného – což je nezbytné s ohledem na novost této technologie – jde zejména o teoretické pojednání vztahu reality a fikce v kontextu deepfake technologie. Oddíl „Závěr“ v práci chybí, ale úvahy představené v „Diskusi“ úvodem stanoveným záměrům převážně odpovídají.

Má práce adekvátně stanovenou a jasně vyloženou metodu a postup řešení?

Metoda práce je přestavena na s. 9 v sekci „Práce se zdroji“. Autor provedl rešerši odborné i popularizační literatury, kterou doplnil přehledovým pojednáním o klasických společenskovedních teoriích médií. Následně se pokusil tyto teorie aplikovat na problematiku deepfakes. Práce je tak prací teoretickou s mírným přesahem k empirii (kazuistiky ve 4. kap.).

Jsou jednotlivé části práce (zejm. teoretická a empirická) vyvážené a vhodně propojené, vytváří text konzistentní celek?

Text práce je konzistentní díky specifičnosti tématu deepfakes. Je však patrné určité napětí mezi *technologickou* a *teoretickou* perspektivou. Na jedné straně autor představuje čtenářům samotnou technologii a její dosavadní odbornou reflexi (málokdy sociologickou), na druhé straně přibližuje klasické teorie McLuhana a Baudrillarda, popř. i další komponenty ustáleného kánonu mediálních studií, jako je nastolování agendy či teorie rámování (jež však téměř

nevyužívá). Tyto dvě perspektivy se protínají jen vcelku zřídka a nepříliš systematicky – ponejvíce teprve v závěrečné Diskusi.

Jsou argumentace a text práce a vystavěny logicky, jasně, srozumitelně? Má práce přehlednou strukturu?

Struktura práce je přehledná a logická, směřující od obecného ke konkrétnímu, což opodstatňuje i poněkud kontroverzní rozhodnutí zařadit kapitulu „Jak technologie deepfake funguje?“ až do druhé poloviny práce. Domnívám se však, že tento krok je dostatečně odůvodněn.

OBSAH PRÁCE

Hodnocení kvality teoretické části práce (relevance k tématu a záměru práce, šíře a hloubka, vhléd autora do problematiky, samostatnost, originalita zpracování,...).

Práce nemá teoretickou část v pravém smyslu slova. Je třeba zdůraznit, že s ohledem na novost technologie deepfake prakticky (zatím) neexistuje relevantní odborná literatura, tím méně v oblasti sociologie. Autorův přínos lze tedy spatřovat i v tom, že shromáždil existující multidisciplinární zdroje a pokusil se je pojednat ze sociologické perspektivy, s ohledem na problém reality a fikce. Samostatnost a originalita zpracování je tak vysoká. Rovněž vhléd autora do problematiky je zjevný, ač je patrně poněkud hlubší jeho zájem o samotnou technologii deepfake, spíše než o teorie Baudrillardovy a McLuhanovy. Těm by bylo jistě možné věnovat víc pozornosti. Spíše než poněkud zbytné přehledové pojednání o teoriích médií v části 2.2 by bylo namísto důkladnější zohlednění *recepte* Baudrillarda a McLuhana, k nimž existuje mohutná sekundární literatura. Hodilo by se to zejména s ohledem na (ne)aktuálnost těchto autorů ve zkoumání digitálních technologií, což v BP zůstává spíše nedořešeným tématem. Koneckonců není ani zcela jasně vyloženo, proč si autor vybral právě tyto dva autory (a ne jiné teoretiky).

Hodnocení kvality empirické části práce (adekvátnost použitých metod a postupů vzhledem k cíli práce, správnost aplikace metod a postupů, prezentace a interpretace výsledků,...).

Práce nemá empirickou část jako takovou, ale do jisté míry se jí podobá kapitola čtvrtá, kde jsou představeny tři ilustrační příklady deepfakes. Tyto kazuistiky jsou prezentovány povrchně a nejedná se o jejich sociologickou analýzu v pravém slova smyslu, spíše o žurnalisticky pojaté shrnutí. Provázány jsou s „účelem“, za kterým konkrétní vybrané případy deepfakes vznikly (sledovanost, finanční zisk, dezinformace), ale tato typologie není explicitně diskutována, nemá oporu v odborné literatuře a ani není zřejmé, zda má být vyčerpávající.

Hodnocení diskuse a závěrů práce (soulad interpretací a závěrů s výsledky empirických analýz, provedení diskuse závěrů, snaha o vysvětlení závěrů a jejich argumentace, zodpovězení výzkumných otázek, naplnění cílů práce).

Až v samotné diskusi autor systematictěji konfrontuje teoretická východiska (zejm. Baudrillarda a McLuhana) s technologií deepfake obecně a s jejími konkrétními projevy prezentovanými ve třech kazuistikách. Důležitá zjištění se týkají toho, že „deepfake je nutné vnímat jako technologii všední“ (s. 36), která je zatím sice raritou, ale zcela jistě se bude rozšiřovat a v budoucnu může být zneužita mnoha různými způsoby. Tyto formy uplatnění je třeba předjímat a pokusit se jim zamezit, zároveň však i sociologicky zkoumat způsoby, jimiž samotné společenské instituce a aktéři budou reagovat na narůstající rutinizaci technologie deepfake.

FORMÁLNÍ ASPEKTY PRÁCE

Hodnocení naplnění kritérií odborného textu (rozsah práce (BP 72-126 tis. znaků, DP 108-162 tis. znaků) citační normy, odkazy, popis datových zdrojů, jasnost odlišení myšlenek autora od převzatých, seznam literatury atd.)

Kritéria odborného textu jsou v předložené práci naplněna. Práce s literaturou je korektní, ačkoliv na některých místech splývají zdroje odborné a neodborné povahy. Seznam literatury je sestaven v souladu s požadavky kladenými na BP.

Hodnocení vhodnosti a úplnosti využití informačních zdrojů (literární prameny, databáze, zahraniční literatura, datové zdroje,...)

S ohledem na „průkopnický“ charakter práce, jak už jsem poznamenal výše, k tématu deepfakes prozatím neexistuje korpus relevantní sociologické literatury. Autor tak provedl důkladnou rešerši i v sousedních oborech a poznatky dostupných studií zohlednil.

Hodnocení jazykové, stylistické a grafické úrovně práce (grafická úprava, členění textu, označení příloh, zpracování tabulek, grafů, schémat atp.)

Posuzovaná práce je z jazykového hlediska v pořádku. Stylisticky vzato je na mnoha místech očividná – a celkovému dojmu občas škodí – tendence autora upřednostňovat popularizačně žurnalistické jazykové prostředky na úkor prostředků odborných. Grafická úprava textu i formální atributy jsou v pořádku.

Další poznámky

Celkové hodnocení práce

Práce se zabývá sociologicky dosud neprozkoumaným tématem – technologií deepfakes – na pozadí v mnohém již překonaných teorií masmédií ze 70. a 80. let 20. století. Tato kombinace přináší některé zajímavé poznatky, osvětluje společenský význam rodící se technologie a načrtává její rizika; má však i svá omezení, související hlavně s proměněným společenským i technologickým kontextem. Práci doporučuji k obhajobě s předběžným hodnocením *velmi dobře*.

Otázky a náměty k obhajobě

(1) V oblasti sociologického zkoumání AI (např. automatických algoritmů) je často diskutován „data bias“, související s tím, že výsledná technologie je přímo odvislá od typu a složení dat, jimiž je vycvičena. Může i v oblasti deepfakes docházet k nežádoucí reprodukci společenských nerovností a stereotypů, které se přenesou z dat využitých pro deep learning?

(2) Jaké se otevírají možnosti dalšího zkoumání – například s ohledem na praktické „všední“ využívání technologie deepfake a nově se rodící techniky jeho odhalování či rezistence vůči zkreslení skutečnosti? Lze odhadnout, jak si s rizikem šíření deepfakes do budoucna poradíme?

Datum: 9. 6. 2021

Podpis:

Jakub Mlynář